

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio XLI. De timore secundum se.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ in iuuenibus, & A in ebris licet non sit firmitas secundum rei ueritatē, est tamen in eis secundum eorum æstimationem; reputant enim se firmiter assecuturos illud quod sperant. Et similiter dicendum ad secundum, quod iuuenes & ebris habent quidem infirmitatem secundum rei ueritatem, sed secundum eorū existimationē hēnt potestatem, quia suos defectus non cognoscunt.

AD III. Dicendum, quod nō solū experientia, sed et̄ inexperientia est quodāmodo cā spei, ut dictū est. *

ARTICVLVS VII.

Vtrum spes sit causa amoris.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Vñ, quod spes non sit cā amoris, quia secundum Aug. 14. de Ciui. Dei. * Prima affectionum animæ est amor, sed spes est quædam affectio animæ. amor ergo præcedit spem. non ergo spes causat amorem.

¶ 2 Præt. Desiderium præcedit spem: sed desiderium causatur ex amore, ut dictum est. ¶ ergo etiam spes sequitur amorem. non ergo causat ipsum.

¶ 3 Præt. Spes causat delectationem, ut supra dictum est. * sed delectatio non est nisi de amato. ergo amor præcedit spem.

SED CONTRA est, qđ dñs Matth. 1. super Illud, Abraham genuit Isaac. Isaac autē genuit Iacob: dicit glo. ¶ id est, fides spem, spes charitatem, charitas autem est amor. ergo amor causatur a spe.

RESPON. Dicendum, q̄ spes duo respicere potest. Respicit enim sicut obiectum, bonum speratum: sed quia bonum speratum est arduum possibile, aliquādo autem fit aliquod arduum possibile nobis, nō p̄ nos, sed per alios, ideo spes etiam respicit illud, per quod fit nobis aliquid possibile. Inquantū igit spes respicit bonum speratum, spes ex amore causatur, non enim est spes nisi de bono desiderato & amato. inquantū uero spes respicit illud, per quem fit aliquid nobis possibile, sic amor causatur ex spe, & non eod̄ uerso. Ex hoc enim, quod per aliquem speramus nobis posse prouenire bona, mouemur in ipsum sicut in bonum nostrum, & sic incipimus ipsum amare. Ex hoc autem quod amamus aliquem, nō speramus de eo nisi per accidens, inquantum. sc̄. credimus nos reamari ab ipso. un̄ amari ab aliquo facit nos sperare de eo, sed amor eius causatur ex spe, quam de eo habemus. Et per hec patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum spes conferat ad operationem, uel magis impediatur.

AD OCTAVVM sic proceditur. Vñ, q̄ spes non adiuuat operatiōem, sed magis impediatur. Ad spem enim securitas pertinet, sed securitas parit negligentiam, quę impedit operationem. ergo spes impedit operationem.

¶ 2 Præt. Tristitia impedit operationem, ut supra dictum est. ¶ sed spes quandoque causat tristitiā, dicitur enim prouerbiorū decimo quarto. Spes quę differtur, affligit animam. ergo spes impedit operationem.

¶ 3 Præt. Desperatio contrariatur spei, ut dictū est, * sed desperatio maxime in rebus bellicis adiuuat operationē, dicitur enim 2. Reg. 12. quod periculosa res est desperatio. ergo spes facit contrarium effectum, impediendo scilicet operationem.

SED CONTRA est, quod dicitur 1. ad. Corinthi. 9.

Quod qui arat, debet arare in spe fructus percipiendi, & eadem ratio est in omnibus aliis.

RESPON. Dicendum, q̄ spes per se habet quod adiuuet operationem intendēdo ipsam, & hoc ex duobus. Primo, quidem ex ratione sui obiecti, quod est bonum arduum possibile. existimatio enim ardui excitat attentionem, existimatio uerō possibilis non retardat conatum, unde sequitur quod hō intēte operetur propter spem. Secundo uero ex ratione sui effectus, spes enim, ut supra dictum est, * causat delectationem, quę adiuuat operationem, ut supra dictū est: unde spes operationem adiuuat.

q. 32. artic. 3. ad 2. & q. 33. ar. 4. & q. 35. ar. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ spes respicit bonū consequendum, securitas autem respicit malum uitandum, unde securitas magis uidetur opponi timori, quā ad spem pertinere, & tamen securitas non causat negligentiam, nisi inquantum diminuit existimationem ardui, in quo etiam diminuitur ratio spei. Illa enim in quibus homo nullum impedimentum timet, quasi iam non reputantur ardua.

AD SECUNDVM dicendum, quod spes per se causat delectationem, sed per accidens est, ut causet tristitiam, ut supra dictum est. *

AD TERTIVM dicendum, quod desperatio in bello fit periculosa propter aliquam spem adiunctam. Illi enim qui desperant de fuga, debilitantur in fugiēdo, sed sperant mortem suam uindicare, & ideo ex hac spe acrius pugnant, unde periculosi hostibus fiunt.

q. 32. ar. 3. ad 2.

QVAESTIO XLI.

¶ Super quatuor quadragesimam primam am.

De timore secundum se, in quatuor articulos diuisa.

Onsequenter considerandum est primò de timore, & scđo de audacia.

Circa timorē cōsideranda sunt quatuor. Primò, De ipso timore. Secundo, De obiecto eius. Tertio, De causa ipsius. Quarto, De effectu.

D CIRCA primum quæruntur quatuor.

¶ Primò, Vtrum timor sit passio animæ.

¶ Secundo, Vtrū sit sp̄alis passio.

¶ Tertio, Vtrū sit aliquis timor naturalis.

¶ Quarto, de speciebus timoris.

ARTICVLVS I.

Vtrum timor sit passio animæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̄ timor non sit passio animæ. Dicit. n. Dama. in li. 3. * quod timor est virtus secundum sytolen, id est, contradictiōnē essentiaē desideratiua, sed nulla uirtus est passio, ut probat in secūdo Eth. ¶ ergo timor nō ē passio.

¶ 2 Præt. Omnis passio ē effectus ex præsentiā agētis pueniens, sed timor nō est de aliquo præsenti, sed de futuro, ut Dam. * dicit in 2. lib. ergo timor non est passio.

IN tota q. 41. nihil mihi occurrit scribendum, nisi quod aduertat, admirationē ab Arist. in 1. Rhe. poni concupiscentiā, a Dam. uerō timorē, aut quia communius ea usus est Arist. iste uerō specialiter, ut ē respectu difficilis mali, aut quia utraq; passio in admiratione clauditur, scilicet concupiscentia & timor, & ratione illius delectat, rōne illius non. Et quoniam experimur admirantes nos delectari, ut superius dictum est, admiratio magis concupiscentiā, quā timoris habet, uidetur tamen aliquid timoris tempore habere, dum timet malum difficultatis, ut in responsione ad quartum, uel potius iudicii, ut in responsione ad ultimum dicitur. utrunque enim malum præsto est admiranti, laboris scilicet & erroris, sed hoc communius uidetur.

Inf. ar. 3. co.

Cap. 23. συστολη κατὰ δύναμιν

Cap. 5. to. 5. Ca. 12 in fin.

¶ Super

¶ 3 Præf. Omnis passio animæ est motus appetitus sensitivus, qui s. quitur apprehensionem sensus: sensus aut nō est apprehensivus futuri, sed p̄sentis. cū ergo timor sit de malo futuro, v̄ q̄ nō sit passio animæ.

L. 14. c. 7. g. & 9. c. 5.

SED CONTRA est, quod Aug. in 14. de Ciui. Dei * enumerat timorem inter alias animæ passiones.

q. 22. ar. 6.

RESPON. Dicendū, q̄ inter ceteros animæ motus post tristitiā, timor magis rōnem obtinet passionis. Vt. n. supra dictum est, * ad rationē passionis primo quidē pertinet, q̄ sit motus passiuæ uirtutis, ad quā. s. comparatur suum obiectum per modum actiui moventis, eo qd passio est effectus agentis: & per hunc modum ē sentire & intelligere dicuntur pati. Secundo, magis proprie d̄ passio motus appetitiuæ uirtutis habentis organum corporale, qui sit cum aliqua transmutatione corporali. Et adhuc propriissime illi motus passiones dicuntur, qui important aliquod nocumētum. Manifestum est autem, q̄ timor, cū sit de malo, ad appetitiuam potentiam pertinet, quā p se respicit bonum & malum: pertinet autem ad appetitum sensitivum: sit. n. cum quadam transmutatione. s. cum contractione, ut Dama. * dicit: & importat ēt habitudinem ad malum, secundum q̄ malum habet quodammodo uictoriam super aliquod bonū, vnde uerissime sibi competit rō passionis, tñ post tristitiā, quæ est de p̄senti malo. nam timor est de malo futuro, quod non ita mouet sicut p̄sens.

1. 1. q. 1. Or. h. fi. de c. 13.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ uirtus nominat quoddam principium actionis, & ideo inquantur interior motus appetitiuæ uirtutis sunt principia exteriorum actuum, dicuntur uirtutes. Philosophus autem negat passionem esse uirtutem, q̄ est habitus.

AD SECVDVM Dicendū, quod sicut passio corporis naturalis prouenit ex corporali p̄sentia agentis: ita passio animæ prouenit ex animali p̄sentia agentis absq; p̄sentia corporali, uel reali, inquantū, s. malum, quod est futurum, realiter est p̄sens secundum apprehensionem animæ.

AD TERTIVM Dicendum, quod sensus non apprehendit futurum; sed ex eo quod apprehendit p̄sens, animal naturali instinctu mouetur ad sperandum futurum bonum, uel timendum futurum malum.

ARTICVLVS II.

Vtrum timor sit specialis passio.

q. 21. non p. cui 2. h. 10. 4.

AD SECVDVM sic proceditur. VI. q̄ timor nō sit specialis passio. Dicit. n. Aug. in li. 83. q. * q̄ quem non exaninat metus, neque cupiditas eum uastat, nec ægritudo, i. tristitia cum macerat, nec uentilata gestiens & uana letitia: ex quo uidetur quod remore timore omnes aliæ passiones remouentur. nō ergo passio est specialis, sed generalis.

C. 2. 10. 5.

¶ 2 Præf. Philosophus dicit in 6. Eth * q̄ ita se habet in appetitu prosecutio & fuga, sicut in intellectu affirmatio & negatio, sed negatio non est aliquid speciale in intellectu, sicut nec affirmatio, sed aliquid commune ad multa. ergo nec fuga in appetitu. sed nihil est aliud timor, quā fuga quādā mali. ergo timor non est passio specialis.

Cap. 5. Dom. li. 3. c. 33. q. 10. & 35. 27. 1.

¶ 3 Præf. Si timor esset passio specialis, p̄cipue in irascibili esset: est autem timor ēt in concupiscibili. Dicit. n. Philosophus in 2. Rhet. * quod timor est tristitia quādā. Et Dama. * dicit, q̄ timor est uirtus desideratiua: tristitia autem & desiderium sunt in concupiscibili, ut supra dictum est. * non est ergo passio specialis, cum pertineat ad diuersas potentias.

F SED CONTRA est, quod conuiditur aliis passionibus animæ, ut patet per Damasc. * in 2. lib.

RESPON. Dicendum, q̄ passiones animæ recipiunt speciem ex obiectis. unde specialis passio est, quæ habet speciale obiectum: timor autem h̄t speciale obiectum, sicut & spes. Sicut enim obiectum spei est bonum futurum arduum possibile adipisci: ita obiectum timoris est malū futurum difficile, cui resisti non p̄t. uñ timor est specialis passio animæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ omnes passiones animæ deriuantur ex uno principio. s. ex amore, in quo h̄nt adinuicem connexionem, & ratione huius connexionis remore timore, remouentur aliæ passiones animæ, non ideo quia sit passio generalis.

AD SECVDVM dicendum, quod non omnis fuga appetitus est timor, sed fuga ab aliquo speciali obiecto, ut dictum est: & ideo licet fuga sit quoddam generale, tamen timor est passio specialis.

AD TERTIVM dicendum, quod timor nullo modo est in concupiscibili: non enim respicit malum absolute, sed cum quadam difficultate, uel arduitate, ut ei resisti uix possit. Sed quia passiones irascibilis deriuantur a passionibus concupiscibilis, & ad eas terminantur, ut supra dictum est: * ideo timori attribuuntur ea, quæ sunt concupiscibilis, dicitur. n. timor esse tristitia, inquantum obiectum timoris est contristans, si p̄sens fuerit. vnde & Philosoph. dicit ibidem, * quod timor procedit ex phantasia futuri mali corruptiui, uel contristatiui. Similiter & desiderium attribuitur a Damasc. * timori: quia sicut spes zausatur, uel oritur a desiderio boni, ita timor est ex fuga mali: fuga autem mali oritur ex desiderio boni, ut ex supra dictis patet. *

ARTICVLVS III.

Vtrum sit aliquis timor naturalis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ timor aliquis sit naturalis. Dicit enim Damasc. in 3. lib. * quod est quidam timor naturalis nolente anima diuidi a corpore.

¶ 2 Præf. Timor ex amore oritur, ut dictum est, sed est aliquis amor naturalis, ut Dion. dicit 4. cap. de diuino. f. ergo etiam est aliquis timor naturalis.

¶ 3 Præf. Timor opponitur spei, ut supra dictum est, * sed est aliqua spes natura, ut patet per id quod dicitur Ro. 4. de Abrahā, q̄ contra sp̄e nature, in sp̄e gratiæ credit. ergo etiā est aliquis timor nature.

SED CONTRA. Ea quæ sunt naturalia, cōiter inueniuntur in rebus animatis & inanimatis, sed timor non inuenit in reb. inanimatis. ergo timor nō est naturalis.

RESPON. Dicendum, quod aliquis motus dicitur naturalis, quia ad ipsum inclinatur natura, sed hoc contingit dupliciter. Vno modo, quod totum perficitur a natura absque aliqua operatione apprehensiuæ uirtutis; sicut moueri sursum, est motus naturalis ignis, & augeri est motus naturalis animalium & plantarum. Alio modo dicitur motus naturalis, ad quem natura inclinatur, licet non perficiatur nisi per apprehensionem, quia, sicut supra dictum est, * motus cognitiuæ & appetitiuæ uirtutis reducuntur in naturam sicut in principium primum. Et per hunc modum ēt ipsi actus apprehensiuæ uirtutis ut intelligere, sentire, & memorari, & ēt motus appetitus animalis quique dicuntur naturales. & per hunc modum p̄t dici timor naturalis, & distinguitur a timore non naturali secundum diuersitatem obiecti. Est enim ut Philos. dicit in 2. Rhetor. * timor de malo corru-

corruptio, quod natura refugit propter naturale de A
siderium esse, & talis timor dicitur esse naturalis.
Et iterum de malo contritatio, quod non repugnat
naturae, sed desiderio appetitus, & talis timor non
est naturalis: sicut etiam supra, amor, & concupiscen-
tia, & delectatio, distincta sunt per naturale, & non
naturale. Sed secundum primam acceptionem na-
turalis sciendum est, quod quaedam de passionibus aīe
quandoque dicuntur naturales, ut amor, desiderium
& spes; alia uero naturales dici non possunt, & hoc
ideo, quia amor & odium, desiderium & fuga im-
portant inclinationem quandam ad prosequendum
bonum, & fugiendum malum: quae quidem inclina-
tio pertinet etiam ad appetitum naturalem, & ideo
est amor quidam naturalis. & desiderium, uel spes
potest quodam modo dici etiam in rebus naturali-
bus cognitione carentibus; sed alia passionibus animae
important quosdam motus, ad quos nullo modo suffi-
cit inclinatio naturalis, uel quia de ratione harum
passionum est sensus, seu cognitio, sicut dictum est,
* Quod apprehensio requiritur ad rationem delectatio-
nis & doloris. unde qui carent cognitione, non pos-
sunt dici delectari uel dolere, aut quia homo motus
sunt contra rationem inclinationis naturalis, puta,
quod desperatio refugit bonum propter aliquam difficulta-
tem, & timor refugit impugnationem mali contra-
rii, ad quod est inclinatio naturalis, & ideo homo
passiones nullo modo attribuantur rebus inanimatis.
Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

Utrum conuenienter assignentur species timoris.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod in eo
uenienter Dam. assignet sex species timoris
scilicet segnitiam, erubescenciam, uerecundiam, ad-
mirationem, stuporem, agoniam. Ut enim Philoso-
phus dicit in 2. Rhet. Timor est de malo contritatio.
ergo species timoris debent respondere speciebus tri-
stitia: sunt autem quatuor species tristitia: ut supra
dictum est, ergo solum debent esse quatuor species
timoris eis correspondentes.
¶ 2. Prater illud quod in actu nostro consistit, nostre
potestati subiicitur; sed timor est de malo quod ex-
cedit potestatem nostram, ut dictum est. non ergo se-
gnities, & erubescencia, & uerecundia, quae respiciunt
operationem nostram, debent poni species timoris.
¶ 3. Praterea. Timor est de futuro, ut dictum est: *
sed uerecundia est de turpi actu iam commisso, ut
Gregor. Nyssen. dicit. non ergo uerecundia non est spe-
cies timoris.

¶ 4. Prater. Timor non est nisi de malo; sed admiratio
& stupor sunt de magno & insolito, siue bono, siue ma-
lo. ergo admiratio & stupor non sunt species timoris.
¶ 5. Prater. Philosophus ex admiratione sunt moti ad inqui-
redum ueritatem, ut dicitur in principio Metaph. timor
aut non mouet ad inquirendum, sed magis ad
fugiendum. ergo admiratio non est species timoris.

SED IN CONTRARIUM sufficiat authori-
tas Damasceni. & Greg. Nysseni.

RESPON. Dicendum, quod sicut dictum est, timor
est de futuro malo, quod excedit potestatem timen-
tis, ut. scilicet resisti non possit. Sicut autem bonum hominis, ita
& malum, potest considerari uel in operatione ipsius, uel
in exterioribus rebus. In operatione autem ipsius hominis
potest duplex malum timeri. Primum quod est labor grauus
naturam, & sic dicitur segnitias, cum scilicet aliquis refugit
operari propter timorem excedentis laboris. Secundum,

turpitudine laedens opinionem, & sic si turpitudine ti-
meatur in actu committendo, est erubescencia: si autem
sit de turpi iam facto, est uerecundia. Malum autem
quod in exterioribus rebus consistit, tripliciter potest
excedere hominis facultatem ad resistendum. Primum
quidem ratione sua magnitudinis, cum aliquis. scilicet
considerat aliquod magnum malum, cuius exitum con-
siderare non sufficit. & sic est admiratio. Secundum,
ratione difficultatis, quia scilicet aliquod malum
inconsuetum nostrae considerationi offertur, & sic
est magnum nostrae reputatione, & hoc modo est stu-
por, qui causatur ex insolita imaginatione. Tertio
modo ratione improuisionis, quia scilicet prouide-
ri non potest, sicut futura infortunia timentur, & ta-
lis timor dicitur agoniam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod illae species tristi-
tia, quae supra posita sunt, non accipiuntur secundum
diuersitatem obiecti, sed secundum effectus, & secundum
quasdam speciales rationes: & ideo non oportet quod illae species
tristitia: correspondent istis speciebus timoris, quae ac-
cipiuntur secundum diuisionem propria obiecti ipsius timoris.

AD SECUNDVM dicendum, quod operatio secun-
dum quod iam fit, subditur potestati operantis: sed
aliquid circa operationem considerari potest facul-
tatem operantis excedens, propter quod aliquis re-
fugit actionem, & secundum hoc segnitias, erubescen-
tia, & uerecundia ponuntur species timoris.

AD TERTIUM dicendum, quod de actu praeterito
potest timeri conuictum, uel opprobrium futurum,
& secundum hoc uerecundia est species timoris.

AD QVARTVM dicendum, quod non qualibet ad-
miratio & stupor sunt species timoris, sed admiratio
quae est de magno malo, & stupor qui est de ma-
lo insolito. Vel potest dici, quod sicut segnitias refu-
git laborem exterioris operationis, ita admiratio &
stupor refugit difficultatem considerationis rei
magnae & insolitae, siue sit bona, siue mala, & hoc
modo se habeat admiratio & stupor ad actum intel-
lectus, sicut segnitias ad exteriorem actum.

AD QVINTVM dicendum, quod admirans refugit in
praesenti dare iudicium de eo quod miratur timens
defectum, sed in futuro inquit: stupens autem
timet & in praesenti iudicare, & in futuro inquirere.
unde admiratio est principium philosophandi: sed
stupor est philosophicae considerationis impedi-
mentum.

QVAESTIO XLII.

De obiecto timoris, in sex articu-
los diuisa.

Super quest. quadra-
gesimae secundae arti-
culum primum.

DEINDE considerandum
est de obiecto timoris.

ET CIRCA hoc quaerun-
tur sex.

¶ Primo, Utrum bonum sit obiectum
timoris, uel malum.

¶ Secundo, Utrum malum natu-
ra sit obiectum timoris.

¶ Tertio, Utrum timor sit de ma-
lo culpa.

¶ Quarto, Utrum ipse timor ti-
meri possit.

¶ Quinto, Utrum repentina ma-
gis timeantur.

¶ Sexto, Utrum ea, contra quae
non est remedium, magis timean-
tur.

IN primo articulo
questionis 42. dubi-
tationem faciunt il-
le duae uniuersales af-
firmationes in litera po-
sita, scilicet, Om-
nis motus appetiti-
tiae uirtutis impor-
tans prosecutionem,
habet bonum pro
obiecto. & Om-
nis motus appetiti-
tiae uirtutis impor-
tans fugam, habet malum
pro obiecto: habent
enim instantias ma-
nifestas. Primum qui-
dem obstat audacia,
quae importat profes-
sionem, & tamen
obiectum eius est ma-
lum. secundum uero
obstat desperatio, quae
im-